

PEMINDAHAN ORGAN REPRODUKTIF DARIPADA PERSPEKTIF FATWA SEMASA

Mohammad Naqib bin Hamdan¹
Mohd Anuar bin Ramli²
Noor Naemah binti Abdul Rahman³
Ahmad Ashraf Ilman bin Zulbahri⁴

ABSTRACT

Today's rapid advancement in medical technology has shed new light in remedying complex complications. In treating fertility for example, the present-day technology offers numerous surgical procedures including surgery on the reproductive organs. There are two types of reproductive organs; the first is the organ that carries genetic information that is the testis or the ovary whereas the second is the organs that do not carry any informational genetics such as the womb, fallopian tube, vagina and the penis. The majority of clerics prohibit the organ transplantation of the first type as it falls under the ruling of alteration of Allah SWT's creations which is not permissible by Him supported by the Prophet's prohibition of emasculation. Whereas the

¹ Pelajar pascasiswazah, Jabatan Fiqh & Usul, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur.

² Pensyarah Kanan, Jabatan Fiqh & Usul, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur.

³ Profesor Madya, Jabatan Fiqh & Usul, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur.

⁴ Pelajar Sarjana Muda, fakulti Perubatan dan Sains Kesihatan, Universiti Sains Islam Malaysia, Nilai, Negeri Sembilan.

latter, majority of clerics permit the practice in times of emergency with the exception of 'aurat mughallazah, that is the vagina and the penis as no involvement of genetics takes place.

Keywords: Surgery, reproductive organs, alteration of creation

ABSTRAK

Perkembangan teknologi perubatan pada hari ini telah memberikan sinar kepada pelbagai penyakit yang sukar untuk dirawat. Dalam rawatan kesuburan misalnya, teknologi terkini sudah mampu menawarkan pelbagai jenis pembedahan seperti pembedahan organ reproduktif. Penulisan ini akan membincangkan tentang jenis pemindahan organ reproduktif dan hukum-hukumnya dengan melihat kepada fatwa-fatwa yang telah diberikan oleh ulama' kontemporari dan badan fatwa berautoriti di seluruh dunia. Terdapat dua jenis organ reproduktif, iaitu organ yang memindahkan maklumat genetik seperti testis dan ovari, dan organ yang tidak membawa sebarang maklumat genetik seperti rahim, tiub fallopio, faraj dan zakar. Majoriti ulama' mengharamkan pemindahan dari jenis pertama kerana ia termasuk di bawah hukum mengubah ciptaan Allah swt yang dilarang olehNya, di samping larangan Nabi saw dari melakukan amalan mengkasi. Manakala pemindahan dari jenis kedua, majoriti mereka mengharuskannya dalam keadaan darurat dengan pengecualian 'aurat mughallazah, iaitu faraj dan zakar dengan alasan ia tidak melibatkan sebarang pemindahan genetik.

Kata kunci: Pembedahan, organ reproduktif, mengubah ciptaan

PENGENALAN

Teknologi perubatan pada hari ini berkembang pesat dengan penemuan maklumat-maklumat terbaru berkaitan sains di samping penciptaan peralatan-peralatan yang memungkinkan para pengamal perubatan melakukan pembedahan-pembedahan yang sulit. Penciptaan peralatan tersebut memberikan mereka peluang untuk melakukan pembedahan yang dilihat sukar sebelum ini.

Ia juga memberikan harapan kepada pesakit yang menghidap penyakit yang sukar diubati sebelum ini seperti kemandulan. Teknik persenyawaan luar rahim misalnya adalah sebahagian daripada kaedah untuk mengatasi masalah kemandulan. Pada hari ini, mereka melangkah setapak lagi dengan melakukan pembedahan yang melibatkan organ reproduktif untuk mengatasi masalah kemandulan, seperti pemindahan testis, ovari, rahim, zakar dan faraj. Selain faktor kemandulan, terdapat satu lagi faktor yang membawa kepada pemindahan organ reproduktif, iaitu faktor kesihatan. Pesakit mungkin menghidap kanser pada organ-organ tertentu yang memerlukan membuang organ tersebut (Bedaiwy: 2008).

Artikel ini akan membincangkan tentang jenis organ reproduktif, sama ada organ reproduktif lelaki dan wanita. Jenis pemindahan organ reproduktif melibatkan ovari, testis, zakar, faraj, dan rahim akan turut disentuh. Seterusnya, pengkaji akan meneliti fatwa-fatwa di Malaysia berkaitan pendermaan organ secara umum dan pendermaan organ reproduktif secara khusus jika ada. Kemudian, pengkaji akan membincangkan hukum pendermaan organ reproduktif dengan melihat pembahagiannya kepada organ yang memindahkan maklumat genetik dan yang tidak memindahkan maklumat genetik. Fatwa-fatwa ulama' kontemporari yang menyentuh isu ini akan dianalisis.

JENIS ORGAN REPRODUKTIF

Dalam Bahasa Inggeris, organ reproduktif disebut sebagai *genital organs*. Ia adalah organ-organ yang terlibat dalam menghasilkan sel sperma bagi lelaki dan sel ovum bagi wanita, di samping anggota persetubuhan, iaitu zakar dan faraj. Jenis-jenis anggota reproduktif boleh dilihat dari beberapa aspek; anggota yang khusus bagi lelaki dan perempuan; anggota reproduktif di luar dan dalam badan; dan anggota yang memindahkan maklumat genetik dan sebaliknya.

Organ reproduktif lelaki terdiri dari tiga jenis, iaitu testis, *vas deference* dan zakar. Semuanya terletak di luar badan. Penghasilan sel sperma bermula di testis selepas seorang lelaki mencapai umur baligh dan berterusan sepanjang hidupnya. Lelaki tidak mempunyai had tertentu dalam penghasilan sel sperma. Ia berbeza dengan wanita yang mempunyai umur *menopause*. Selepas sel sperma dihasilkan, ia akan melalui *vas deference* dan disalurkan ke faraj wanita melalui zakar

selepas berlaku pancutan (ejakulasi) daripada lelaki. Kebiasaannya, setiap satu sentimeter air mani akan mengandungi 35 – 200 juta sel sperma, namun hanya satu sahaja yang akan bersenyawa dengan sel telur wanita (Ahmad Kan'an: 2000; Siddiqah al-'Iwadi dan Kamal: t.t.).

Organ reproduktif wanita pula terdiri dari lima jenis, iaitu ovari, tiub fallopio, rahim (uterus), vagina dan faraj. Berbeza dengan lelaki yang boleh menghasilkan sel sperma sendiri, wanita pula sebaliknya. Mereka dilahirkan dengan sel ovum di dalam ovari mereka. Ovum ini akan mula keluar setiap bulan dari ovari selepas mencapai akil baligh sehingga mencapai umur *menopause*. Jadi, sepanjang tempoh tersebut, kebiasaannya mereka akan mengeluarkan hampir 400 ovum (Ahmad Kan'an: 2000; Siddiqah al-'Iwadi dan Kamal: t.t.; al-Qasabi: t.t.).

Daripada semua jenis organ reproduktif ini, kita boleh bahagikan kepada dua, iaitu organ yang memindahkan maklumat genetik dan organ yang tidak memindahkan maklumat genetik. Secara umumnya, kesemua organ tidak memindahkan maklumat genetik melainkan dua sahaja, iaitu testis dan ovari.

Setiap organ mempunyai maklumat genetik pemilik asal. Namun, pemindahan organ tidak akan menyebabkan genetik penderma bercampur dengan genetik penerima melainkan organ ovari dan testis. Pemindahan kedua-dua organ ini menyebabkan percampuran genetik antara penerima dengan penderma. Maka, anak yang dihasilkan selepas pembedahan ovari dan testis akan mewarisi maklumat genetik penderma dan penerima.

JENIS PEMINDAHAN ORGAN REPRODUKTIF

Pemindahan organ reproduktif terbahagi kepada *autotransplantation* dan pemindahan *heterologous*. Dalam *autotransplantation*, penderma dan penerima merupakan individu yang sama. Pemindahan *heterologous* pula melibatkan pemindahan antara individu yang berlainan (Bedaiwy, Shahin, & Falcone: 2008). Antara organ reproduktif yang pernah dilakukan pembedahan pemindahan ialah ovari, testis, zakar, faraj, dan rahim.

Terdapat dua jenis pemindahan ovari: pemindahan tisu dan pemindahan seluruh organ. Pemindahan tisu ovari biasanya merupakan pemindahan *autotransplantation* di mana tisu ovari yang sihat

dikeluarkan daripada pesakit yang menghidap kanser yang memerlukan rawatan yang agresif. Tisu tersebut kemudiannya dipelihara dengan teknik penyejukan (*cryopreservation*) (Bedaiwy et al.: 2008). Setelah selesai rawatan kanser, tisu ovari tersebut dipindahkan semula ke dalam badan, sama ada di tempat yang sama (*orthotropic*) atau di tempat lain (*heterotropic*). Pemindahan keseluruhan organ ovari juga melibatkan konsep yang sama, bezanya keseluruhan ovari dikeluarkan (Muller, Von Theobald, Levy, Roffe, & Le Porrier: 1988). Tiada bukti yang jelas yang menunjukkan pemindahan mana yang lebih baik dan lebih efektif dalam memelihara kesuburan (Bedaiwy et al.: 2008).

Pada waktu ini, pemindahan testis lebih jarang dilakukan daripada pemindahan ovari kerana struktur anatominya yang memiliki kapsul yang keras dan salur darah yang kompleks (Nugent, Meirrow, Brook, Aubard, & Gosden: 1997). Pada awal abad ke-20, pemindahan testis giat dijalankan. Antara sebab pemindahan testis dilakukan adalah untuk merawat masalah kekurangan hormon lelaki. Namun, dengan kemajuan teknologi, hormon lelaki kini boleh dibuat dalam makmal, menyebabkan berkurangnya populariti pemindahan testis sebagai pilihan rawatan (Nugent et al.: 1997). Pemindahan testis juga dilakukan untuk menangani masalah ketidaksuburan lelaki. Pada tahun 1978, pemindahan testis dilakukan antara dua beradik kembar; penerimanya menghidap masalah ketiadaan testis sejak lahir, dan saudara kembarnya pula mempunyai sepasang testis dan subur. Satu testis telah dipindahkan dan penerima itu kemudiannya berjaya memperoleh zuriat (Silber: 1978). Namun, peningkatan amalan pendermaan sperma dan bank sperma di negara Barat menyebabkan individu tidak lagi memilih untuk menjalani pembedahan testis (Nugent et al.: 1997).

Pemindahan zakar pula melibatkan pemindahan kepada penerima yang zakarnya mungkin rosak akibat kemalangan dan sebagainya. Zakar yang hendak dipindahkan boleh datang daripada individu lain atau daripada zakar yang ditumbuhkan dalam makmal. Pemindahan zakar pertama yang berjaya adalah pada tahun 2006 melibatkan seorang lelaki di Guangzhou yang telah kehilangan sebahagian besar zakarnya akibat kemalangan jalan raya. Zakar yang dipindahkan datang daripada seorang individu yang telah kematian otak (Hu et al.: 2006). Namun, disebabkan masalah psikologi, pesakit dan isterinya membuat keputusan untuk menanggalkan zakar yang telah dipindahkan (Sample: 2006).

Pemindahan faraj dilakukan kepada pesakit yang menghidap penyakit aplasia faraj, iaitu faraj tidak terbentuk secara sempurna semasa kelahiran. Seperti zakar, faraj boleh datang daripada penderma atau daripada makmal. Pada tahun 1981, seorang gadis berumur 12 tahun menjalani pemindahan faraj yang didermakan oleh ibunya. 12 tahun kemudian, beliau selamat melahirkan anak secara Caesarean (Prapas, Papanicolaou, Prapas, Goutzioulis, & Papanicolaou: 1993).

Pemindahan rahim merupakan alternatif rawatan untuk pesakit yang menghidapi masalah pembentukan rahim atau yang telah menjalani pembedahan pembuangan rahim. Fageeh et al. (2002) telah menjalankan pembedahan pemindahan rahim daripada penderma berumur 46 tahun kepada penerima berumur 26 tahun yang telah menjalani pembedahan pembuangan rahim. Namun, pada hari ke-99 selepas pemindahan tersebut, rahim tersebut terpaksa dibuang disebabkan salur darah tersumbat lalu mengakibatkan kematian rahim tersebut (Fageeh et al.: 2002).

FATWA-FATWA BERKAITAN PEMINDAHAN ORGAN REPRODUKTIF

Di Malaysia, fatwa pemindahan organ secara umum telah dibuat sejak tahun 1965 lagi, iaitu di negeri Perlis. Ia diikuti oleh Sarawak (1996), Selangor (2000), Johor (2001) dan Pulau Pinang (2010). Diperingkat kebangsaan pula, Majlis Fatwa Kebangsaan (1970) telah mengharuskan pemindahan jantung dan mata orang yang sudah meninggal dunia kepada orang yang masih hidup.

Namun begitu, fatwa khusus berkaitan pemindahan organ reproduktif masih tiada melainkan fatwa pemindahan rahim pada tahun 2014. Fatwa pemindahan organ reproduktif ini dilihat sangat penting kerana ia terlibat anggota sulit dan mempunyai kaitan yang rapat dengan nasab keturunan. Terdapat juga beberapa fatwa yang dilihat mempunyai perkaitan dengan nasab keturunan seperti pengharaman ibu tumpang (*surrogate motherhood*) dan pengharaman pertukaran jantina (KKM dan JAKIM: 2011).

Dalam perbincangan seterusnya, penulis akan membincangkan pemindahan organ reproduktif dari perspektif fiqh Islam. Analisis hukum akan dibuat dengan membahagikan organ reproduktif kepada

dua kategori, iaitu organ reproduktif yang memindahkan maklumat genetik dan organ reproduktif yang tidak memindahkan maklumat genetik.

HUKUM PEMINDAHAN ORGAN REPRODUKTIF YANG MEMINDAHKAN MAKLUMAT GENETIK

Terdapat dua organ reproduktif yang memindahkan maklumat genetik, iaitu testis dan ovari. Hukum pemindahan organ reproduktif dari jenis ini boleh dibahagikan kepada tiga pendapat:

1. Pemindahan organ reproduktif yang memindahkan maklumat genetik adalah haram. Ia adalah pendapat majoriti ulama' kontemporari seperti Dr. Hamdati Ma' al-'Aynain, Syeikh Muhammad al-Mukhtar al-Salami, Dr. 'Abd al-Salam al-'Abadi, Dr. Muhammad Nu'aim Yasin, Dr. Muhammad Sayyid Tantawi, Dr. Muhammad Shubair, Dr. Muhammad al-Ashqar, Dr. Muhammad al-Mukhtar al-Shanqiti, Dr. Yusuf al-Qaradawi dan Dr. Faridah Zuzu (al-'Aynain:1989; al-Salami: 1989; al-'Abadi: t.t.; Muhammad Nu'aim: 1989; Muhammad Nu'aim: 2000; Tantawi: 1989; Shubair: 2001; al-Ashqar: 1989; al-Shanqiti: 1993; al-Qaradawi: 2000; Faridah Zuzu: t.t.).

Pendapat ini juga selari dengan ketetapan yang telah dikeluarkan oleh *Majma' al-Fiqh al-Islami* dan *Majma al-Buhuth al-Islamiyyah bi al-Azhar*. Berikut penulis sertakan sebahagian teks ketetapan bagi kedua-dua badan fatwa tersebut.

Menurut *Majma' al-Fiqh al-Islami*:

Sesungguhnya testis dan ovari itu boleh membawa dan memindahkan maklumat genetik kepada pihak penerima selepas pembedahan. Maka, hukumnya adalah haram (*Majma'*: t.t.).

Begitu juga dengan *Majma al-Buhuth al-Islamiyyah bi al-Azhar* telah membuat ketetapan pada perjumpaan kali ke-33, 24 April 1997.

Dalam apa jua keadaan, setiap pemindahan itu mestilah mendapat keizinan dari pihak penerima, tidak melibatkan sebarang upah kepada penerima dan mestilah dipastikan bahawa anggota yang dipindahkan itu tidak membawa kepada pencampuran nasab keturunan (al-Azhar: 1970).

2. Pemandahan kedua-dua testis dibenarkan. Pendapat ini diberikan oleh Syeikh Sayyid Sabiq dalam surat khabar *al-Muslimun*, edisi ke-203 (al-Shanqiti: 1993).
3. Hanya pemandahan salah satu daripada dua testis atau ovari dibenarkan. Pendapat ini diberikan oleh Sheikh 'Abd al-Qadim Yusuf, Sheikh 'Atiyyah Saqr dan fatwa daripada *Mashikhah al-Azhar* ('Abd al-Daqim: t.t.; Dar al-Ifta': t.t.; al-Shanqiti: 1993).

Hujah pendapat pertama

Pihak yang memilih pendapat mengharamkan sebarang bentuk pemandahan organ reproduktif yang memindahkan maklumat genetik menggunakan beberapa hujah terdiri daripada ayat al-Qur'an, hadis, *qiyas* dan hujah akal. Allah swt telah berfirman dalam surah al-Nisa', ayat 119: *Dan aku (syaitan) akan menyuruh mereka mengubah ciptaan Allah swt.* Menurut mereka, pemandahan organ reproduktif ini termasuk dalam perbuatan mengubah ciptaan Allah swt yang telah diharamkan olehNya melalui ayat ini.

Perbuatan ini juga termasuk dalam perbuatan mengkasi yang juga telah dilarang oleh Nabi saw dalam hadisnya. Diriwayatkan oleh Abdullah bin Mas'ud ra bahawa para sahabat yang sedang berperang telah meminta kebenaran daripada Nabi saw untuk mengkasi kerana tidak mempunyai isteri untuk menyalurkan syahwat mereka. Tetapi Nabi saw tidak membenarkannya (al-Bukhari: 5071).

Mereka juga telah meng*qiyaskan* perbuatan ini dengan pengharaman menanam benih wanita (ovum) dalam wanita yang lain. Pengharaman ini akan bertambah kuat jika persenyawaan antara benih lelaki (sperma) dan wanita dilakukan antara mereka yang tiada hubungan suami isteri (*Majma'*: t.t.).

Hujah akal yang digunakan pula boleh dilihat dari beberapa aspek. Pertama, pemandahan organ reproduktif yang memindahkan maklumat genetik boleh membawa kepada percampuran nasab keturunan (al-Shanqiti: 1993; *Majma'*: t.t.; al-Qaradawi: 2000; Zalum: 1997). Kedua, pemandahan ini kebiasannya mempunyai dua tujuan utama; untuk mendapat keturunan dan meningkatkan nikmat hubungan kelamin. Kedua-dua tujuan ini hanyalah sebahagian daripada *maqasid tahsiniyyah* atau *maqasid hajiyyah*, dan bukannya *maqasid daruriyyah* sehingga boleh membenarkan perkara-perkara haram seperti membuka aurat (al-Ashqar: 1989; al-Shanqiti: 1993).

Hujah pendapat kedua

Pihak yang mengharuskan pemindahan kedua-dua testis menggunakan hujah akal. Pertama, mereka menganggap testis hanyalah organ untuk menghasilkan sel sperma sahaja. Maka, tiada sebarang syubhat pada perkara tersebut (al-Shanqiti: 1993). Kedua, testis yang telah dipindahkan ke badan penerima sudah menjadi miliknya dan hubungan dengan penderma akan terputus. Maka, apa sahaja isu yang timbul selepas itu seperti pemindahan sifat genetik tidak perlu diambil kira (al-Shanqiti: 1993).

Ketiga, pemindahan maklumat genetik tidak akan membawa kepada pencampuran nasab. Analogi yang dibuat adalah anak lelaki dan perempuan daripada dua orang adik beradik kembar seiras dibenarkan berkahwin (kerana mereka adalah sepupu) walaupun bapa mereka berasal daripada satu benih (al-Shanqiti: 1993).

Hujah pendapat ketiga

Pihak yang mengharuskan pemindahan satu daripada dua testis atau ovari menggunakan hujah *qiyas* dan hujah akal. Mereka meng*qiyaskan* pemindahan ini dengan pemindahan salah satu daripada dua buah pinggang disebabkan keperluan yang mendesak (*Fatawa Dar al-Ifta'*: no. fatwa 74). Seterusnya, pemindahan kedua-dua testis atau ovari akan membawa kepada kemandulan bagi penderma. Perbuatan ini diharamkan. Tetapi, ia boleh dielakkan jika pemindahan satu organ sahaja yang dibenarkan (al-Shanqiti: 1993; Isma'il Marhaba: 1429H).

Pendapat terpilih

Pendapat yang lebih tepat dan sesuai dengan maklumat-maklumat daripada pakar perubatan adalah pendapat pertama yang mengharamkan sebarang pemindahan organ reproduktif yang memindahkan maklumat genetik. Berkemungkinan pihak yang mengharuskan pemindahan daripada jenis ini masih tidak jelas dengan maklumat dan dapatan sains bahawa sel sperma dan ovum itu akan disandarkan kepada penderma, bukan penerima walaupun selepas berlakunya pemindahan organ tersebut (al-Shanqiti: 1993; Isma'il Marhaba: 1429H).

HUKUM PEMINDAHAN ORGAN REPRODUKTIF YANG TIDAK MEMINDAHKAN MAKLUMAT GENETIK

Organ reproduktif yang tidak memindahkan maklumat genetik terdiri daripada zakar dan *vas deference* bagi lelaki, manakala faraj, vagina, tiub fallopio dan rahim bagi wanita. Hukum pemindahan organ dari jenis ini boleh dibahagikan kepada tiga pendapat:

1. Pemindahan anggota reproduktif yang tidak memindahkan maklumat genetik adalah haram. Pendapat ini diberikan oleh beberapa ulama' kontemporari seperti Dr. Hamdati Ma' al-Aynain, Dr. al-Siddiq Muhammad al-Amin al-Darir, Dr. 'Abdullah bin Bayyah, Dr. 'Ikrimah Sabri dan Dr. Yusuf bin 'Abdullah al-Ahmad, Dr. Muhammad Ra'fat 'Uthman dan Dr. Wafa' Ghanimi (*Majma'*: t.t.; Isma'il Marhaba: 1429H; Ra'fat: 2009; Wafa': 2009; al-'Aynain: 1989).
2. Pemindahan daripada jenis ini dibenarkan secara mutlak. Pendapat ini diberikan oleh Dr. Muhammad Sayyid Tantawi, Dr. Muhammad al-Ashqar, Dr. Muhammad Shubair, Dr. Khalid al-Jumaili, Dr. Muhammad Nu'aim Yasin dan Dr. Faridah Zuzu (Tantawi: 1989; al-Ashqar: 1989; Muhammad Nu'aim: 1989; Faridah Zuzu: t.t.).
3. Pendapat ketiga pula mengecualikan '*aurat mughallazah* daripada pemindahan ini. Maka, pemindahan zakar dan faraj tidak dibenarkan. Pendapat ini diberikan oleh Dr. Muhammad al-Mukhtar al-Salami, Dr. Muhammad Salim bin 'Abd al-Wadud, Dr. Muhammad 'Abd al-Latif Salih Farfur, Dr. 'Abd al-Salam al-'Abbadi dan Dr. Muhammad 'Abd al-Ghaffar al-Sharif, Dr. Wahbah al-Zuhayli, Dr. 'Ali Jumu'ah, Dr. 'Ali Muhyi al-Din al-Qurrah al-Daghi dan Dr. 'Ali Muhammad Yusuf al-Muhammadi (*Majma'*: t.t.; al-Zuhayli: 2009; 'Ali Jumu'ah: 2009; al-Qurrah Daghi: 2008; al-Muhammadi: 2005).

Ia juga selari dengan ketetapan yang telah dikeluarkan oleh *Majma' al-Fiqh al-Islami*. Berikut penulis sertakan sebahagian daripada teks ketetapan yang telah dikeluarkan:

Pemindahan anggota reproduktif yang tidak membawa sebarang maklumat genetik adalah dibenarkan melainkan '*aurat mughallazah* kerana keperluan yang mendesak (*darurah*) dengan

meraikan peraturan yang telah ditetapkan oleh syarak (al-Salus: 2008).

Hujah pendapat pertama

Mereka menggunakan hujah daripada al-Qur'an, al-Hadith dan hujah akal. Sebahagian hujah yang digunakan masih sama dengan hujah yang digunakan sebelum ini, iaitu ayat al-Qur'an yang melarang daripada mengubah ciptaan Allah swt, di samping hadis Nabi saw yang melarang daripada menyambung rambut (al-Bukhari: 5940) kerana ia juga termasuk di bawah hukum mengubah ciptaan Allah swt (Isma'il Marhaba: 1429H; al-'Aynain: 1989).

Namun, mereka menambah ayat yang lain iaitu: *Dan janganlah kamu mencampakkan diri kamu ke dalam kebinasaan* (al-Baqarah: 195). Ini kerana, pembedahan seperti ini sangat berisiko dan boleh membahayakan nyawa. Justeru, ia wajar dielakkan (al-'Aynain: 1989).

Para mufassirin ketika menghuraikan ayat berkaitan perbuatan mengubah ciptaan Allah swt telah menukulkan pendapat Ibn 'Abbas, Anas bin Malik, Sa'id bin al-Musayyib dan al-Thawri. Mereka menganggap bahawa apa yang dimaksudkan dengan mengubah ciptaan Allah swt itu adalah mengkasi (Ibn Abi Hatim: 1997; al-Tabari: t.t.; Ibn Kathir: 1999). Maka, perbuatan menderma organ reproduktif ini dilarang kerana ia termasuk di bawah larangan mengkasi walaupun ia tidak membawa sebarang maklumat genetik.

Seterusnya, jika pemindahan seperti ini dibenarkan, dikhuatiri ia akan membawa kepada percampuran nasab keturunan dan seterusnya membawa kepada masalah social dalam sesebuah masyarakat (al-Ashqar: 1989; Isma'il Marhaba: 1429H). Ia juga boleh membawa kepada kemandulan kekal yang secara jelas telah diharamkan oleh Nabi saw seperti yang disebutkan dalam hadis sebelum ini (al-'Aynain: 1989), di samping ia masih belum mencapai tahap *darurah*. Akhir sekali, pemindahan seperti ini boleh menjatuhkan maruah dan merupakan satu penghinaan kepada penderma dan penerima (Yusuf 'Abdullah: t.t.).

Hujah pendapat kedua

Berbanding pendapat pertama yang melihat pemindahan daripada jenis ini masih belum mencapai tahap *darurah*, pendapat kedua menganggap ia sudah mencapai tahap *darurah*. Maka, ia dibenarkan berdasarkan

kaedah: *Keadaan darurat boleh mengharuskan perkara-perkara yang haram* (al-Suyuti: 1997; al-Subki: 1991; Ibn Nujaym: 1983).

Seterusnya, pemindahan organ ini tidak membawa kepada sebarang bentuk pencampuran nasab keturunan kerana tiada sebarang pemindahan maklumat genetik yang berlaku (Yusuf ‘Abdullah: t.t.). Malah, ia boleh dikira sebagai salah satu daripada kaedah rawatan mengatasi kemandulan berdasarkan hadis Nabi saw: *Berubatlah wahai hamba Allah, sesungguhnya Allah swt tidak akan menjadikan bagi setiap penyakit melainkan ada ubat kecuali mati dan tua* (Ahmad: 18455; Faridah Zuzu: t.t.).

Hujah pendapat ketiga

Mereka menggunakan hujah yang sama seperti yang telah digunakan oleh pihak yang mengharuskan pemindahan anggota reproduktif yang tidak memindahkan maklumat genetik. Namun, bagi pengecualian *‘aurat mughallazah*, mereka menggunakan beberapa hujah akal.

Pertama, pemindahan zakar atau faraj akan membawa kepada persetubuhan yang diharamkan oleh syarak kerana anggota ini bukanlah milik pasangannya (al-Ashqar: 1989; *Majma‘*: t.t.). Kedua, tiada siapa dibenarkan untuk melihat atau menyentuh zakar atau faraj seseorang melainkan dirinya sendiri walaupun sesudah mati. Ia berbeza dengan anggota badan yang lain. Maka, jika pemindahan ini diqiyaskan dengan pemindahan anggota badan yang lain, ia adalah *qiyas* yang tidak tepat (Isma‘il Marhaba: 1429H). Ketiga, hukum asal bagi perkara yang melibatkan kemaluan adalah haram dan perlu berjaga-jaga (al-Zuhayli: 2006; Isma‘il Marhaba: 1429H; *Majma‘*: t.t.)

Pendapat terpilih

Penulis lebih cenderung memilih pemindahan organ daripada jenis juga tidak dibenarkan jika pemindahan tersebut dilakukan dengan tujuan mendapat zuriat daripada benihnya sendiri kerana ia akan menyebabkan pihak penderma mengalami kemandulan kekal berdasarkan kaedah: *Kemudaratan tidak boleh dihilangkan dengan kemudaratan juga* (al-Suyuti: 1997).

Malah, mendapatkan zuriat daripada benih sendiri hanyalah bersifat pelengkap (*takmiliyyah*) seperti yang dipersetujui oleh Muzakarah Jawatankuasa Fatwa Majlis Kebangsaan Bagi Hal Ehwal Ugama Islam Malaysia kali ke-6 yang bersidang pada 21-22 Oktober

2014 ketika membincangkan hukum pendermaan rahim (e-fatwa: 2014). Namun, jika pemindahan tersebut terpaksa (*darurah*) dibuat seperti masalah kesihatan, maka ia dibenarkan.

SYARAT PEMINDAHAN ANGGOTA BADAN ATAU ORGAN

Sebarang pemindahan anggota badan atau organ mestilah menepati etika-etika yang telah ditetapkan yang melibatkan tiga pihak; penderma, penerima dan pengamal perubatan.

Perkara pertama yang perlu dititik beratkan adalah mendapatkan keizinan daripada pihak penderma. Pemindahan tidak akan dibuat jika wujud unsur paksaan ke atas penderma. Dia juga mestilah sedar akan risiko-risiko yang bakal dihadapi daripada pembedahan tersebut. Syarat yang sama juga terpakai pada pihak penerima.

Bagi pengamal perubatan pula, dia mestilah mempunyai kepakaran yang tinggi untuk melakukan pembedahan seperti ini. Jika ia melibatkan pembedahan kepada orang yang sudah mati, jenazah tersebut mestilah 'dilayan' dengan sebaiknya. Pembedahan juga mestilah betul-betul memberikan manfaat, di samping menjaga rahsia-rahsia yang mungkin tersingkap ketika pembedahan dilakukan (al-Shanqiti: 1993).

KESIMPULAN

Konsep pembedahan bukanlah satu perkara yang baru dalam Islam kerana Nabi saw sendiri pernah dibedah dadanya sebanyak dua kali, iaitu semasa masih kecil dan ketika peristiwa *isra'* dan *mi'raj*. Malah, Nabi saw pernah menghantar seorang doktor kepada Ubai bin Ka'ab untuk membedah dan menghentikan pendarahannya (Muslim: 2207). Jadi, secara umumnya, setiap pembedahan itu adalah harus kerana ia termasuk dalam proses rawatan yang digalakkan oleh Nabi saw. Namun, keharusan ini boleh berubah menjadi tidak harus berdasarkan kepada jenis pembedahan yang dilakukan seperti yang dibincangkan dalam penulisan ini iaitu berkaitan pembedahan organ reproduktif. Manakala, pemindahan anggota reproduktif daripada penderma yang sudah mati, mungkin isu ini memerlukan kepada kajian selanjutnya. *Wallahu'alam*.

RUJUKAN

- ‘Abd al-Qadim Yusuf. *Al-Dusiyyah al-Fiqhiyyah: Majmu‘ah Ajwibah As’ilah*. t.tp.
- ‘Abd al-Qadir Zalum. *Hukm al-Shar‘ al-Istinsakh, Naql al-A‘da’, al-Ijhad, Atfal al-Anabib, Ajhizah al-In‘ash al-Tibbiyyah, al-Hayah wa al-Mawt*. 1997, tp.
- ‘Ali Jumu‘ah. *Fatawa al-Bait al-Muslim*. Kaherah: Dar al-Imam al-Shatibi, 2009.
- ‘Atiyyah Saqr. no. fatwa 74.
- Ahmad bin Hanbal. *Musnad al-Imam Ahmad bin Hanbal*, ed. Shu‘ayb al-Arna‘ut et al. Beirut: Muassasah al-Risalah, edisi pertama, 1995.
- Ahmad Muhammad Kan‘an. *Al-Mawsu‘ah al-Fiqhiyyah al-Tibbiyyah*. Beirut: Dar al-Nafa’is, 2000.
- Al-‘Abbadi, ‘Abd al-Salam Dawud al-‘Abbadi. *Hukm al-Istifadah min al-Ajinnah al-Mujahhadah aw al-Za‘idah ‘an al-Hajah* dalam *Majallah Majma‘ al-Fiqh al-Islami*, bil. 6, j.3.
- Al-‘Abbadi, ‘Abd al-Salam Dawud al-‘Abbadi. *Intifa‘ al-Insan bi A‘da’ Jism Insan Akhar Hayyan aw Mayyitan*, dalam *Majallah Majma‘ al-Fiqh al-Islami*, bil. 4, j.1.
- Al-‘Aynain, Hamdati Ma’ al-Aynain. *Zira‘ah al-Ghadad al-Tanasuliyah aw Zira‘ah Rahm Imra‘ah fi Rahm Imra‘ah Ukhra* dalam prosiding seminar *Nadwah Ru‘yah Islamiyyah li Zira‘ah Ba‘d al-A‘da’ al-Bashariyyah*, di Kuwait pada 23 Oktober 1989.
- Al-Ashqar, Muhammad al-Ashqar. *Naql wa Zira‘ah al-A‘da’ al-Tanasuliyah* dalam prosiding seminar *Ru‘yah Islamiyyah li Zira‘ah Ba‘d al-A‘da’ al-Bashariyyah*, di Kuwait pada 23 Oktober 1989.
- Al-Bukhari, Muhammad bin Isma‘il Abu ‘Abdullah al-Bukhari. *Al-Jami‘ al-Musnad al-Sahih al-Mukhtasar min Umur Rasulillah saw wa Sunanihi wa Ayyamihi (Sahih al-Bukhari)*, ed. Muhammad Zuhayr bin Nasir al-Nasir. Dar al-Tawq al-Najah, 1422H.

- Al-Jumayli, Khalid Rashid al-Jumayli. *Ahkam Naql al-Khushyatain wa al-Mabidain wa Ahkam Naql A'da' al-Janin al-Naqis Khilqah fi al-Shar'ah al-Islamiyyah* dalam *Majallah Majma' al-Fiqh al-Islami*, bil. 6, j.3.
- Al-Muhammadi, 'Ali Muhammad Yusuf al-Muhammadi. *Buhuth Fiqhiyyah fi Masa'il Tibbiyyah Mu'asirah*. Beirut: Dar al-Basha'ir al-Islamiyyah, 2005.
- Al-Qaradawi, Yusuf al-Qaradawi. *Min Hady al-Islam: Fatawa al-Mu'asirah*. Beirut: al-Maktab al-Islami, 2000.
- Al-Qasabi, Tal'at Ahmad Ahmad al-Qasabi. *Imkaniyyah Naql al-A'da' al-Tanasuliyyah fi al-Mar'ah* dalam *Majallah Majma' al-Fiqh al-Islami*, bil. 6, j.3.
- Al-Qurrah Daghi, 'Ali Muhyi al-Din al-Qurrah Daghi et al. *Fiqh al-Qadaya al-Tibbiyyah al-Mu'asirah*. Beirut: Dar al-Basha'ir al-Islamiyyah, 2008.
- Al-Salus, 'Ali Ahmad al-Salus. *Mawsu'ah al-Qadaya al-Fiqhiyyah al-Mu'asirah wa al-Iqtisad al-Islami*. Beirut, Qatar, Kaherah: Muassasah al-Rayyan, Dar al-Thaqafah, Maktabah al-Tirmidhi dan Maktabah Dar al-Qur'an, 2008M.
- Al-Shanqiti, Muhammad bin Muhammad bin al-Mukhtar al-Shanqiti. *Al-Ahkam al-Jirahah al-Tibbiyyah wa al-Athar al-Mutarattibah 'Alayha*. Taif: Maktabah al-Siddiq, 1993.
- Al-Subki, Taj al-Din 'Abd al-Wahhab bin 'Ali Ibn 'Abd al-Kafi al-Subki. *al-Ashbah wa al-Naza'ir*, ed. 'Adil Ahmad 'Abd al-Mawjud dan 'Ali Muhammad Mu'awwad. Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah, 1991.
- Al-Suyuti, Jalal al-Din 'Abd al-Rahman al-Suyuti. *al-Ashbah wa al-Naza'ir fi Qawa'id wa Furu' Fiqh al-Shafi'iyyah*. Riyad: Maktabah Nizar Mustafa al-Baz, edisi kedua, 1997.
- Al-Tabari, Abi Ja'far Muhammad bin Jarir al-Tabari. *Tafsir al-Tabari: Jami' al-Bayan 'an Ta'wil Ayi al-Qur'an*, ed. Mahmud Muhammad Shakir dan Ahmad Muhammad Shakir. Kaherah: Maktabah Ibn Taimiyyah, t.t.

- Al-Zuhayli, Muhammad al-Zuhayli. *al-Qawa'id al-Fiqhiyyah wa Tatbiqatuha fi al-Madhahib al-Arbi'ah*. Damsyiq: Dar al-Fikr, edisi pertama, 2006.
- Al-Zuhayli, Wahbah Mustafa al-Zuhaili. *Zira'ah wa Naql al-A'da'* dalam prosiding Mukhtamar ke-13, anjuran *Majma' al-Buhuth al-Islamiyyah li al-Azhar al-Sharif* pada 13 Rabi' al-Awwal 1430H bersamaan 10 Mac 2009M.
- Bedaiwy et al, Mohamed A. Bedaiwy, Ahmed Y. Shahin dan Tommaso Falcone. *Reproductive organ transplantation: advances and controversies*, dalam *Fertility and Sterility*, vol. 90, no. 6 (2008), 2031-2055.
- Fageeh, W., Raffa, H., Jabbad, H., & Marzouki, A. *Transplantation of the human uterus*, dalam *International Journal of Gynaecol Obstet*, vol. 76, no. 3 (2002), 245-251.
- Faridah Zuzu. *Wasa'il al-Injab al-Istisna'iyah: Nahw Tawjih al-Baht al-'Ilmi bi al-Nazar al-Maqasidi*, bil. 27, no. 105, t.t.
- Fatawa Dar al-Ifta' al-Misriyyah*. Kaherah: al-Majlis al-A'la li al-Shu'un al-Islamiyyah, t.t.
- Hashim Jamil 'Abdullah. *Zira'ah al-A'da' wa al-Tadawi bi al-Muharramat fi Daw' al-Shari'ah al-Islamiyyah* dalam majalah *al-Risalah al-Islamiyyah*, bil. 211 dan 212, 1988.
- Hu, W., Lu, J., Zhang, L., Wu, W., Nie, H., Zhu, Y., . . . Bai, Y. *A preliminary report of penile transplantation*, dalam *Euro Urology*, vol. 50, no. 4 (2006), 851-853.
- Ibn Abi Hatim, al-Imam al-Hafiz 'Abd al-Rahman bin Muhammad ibn Idris al-Razi. *Tafsir al-Qur'an al-Azim Munadan 'an Rasulillah saw wa al-Sahabah wa al-Tabi'in*, ed. As'ad Muhammad al-Tayyib. Riyad: Maktabah Nizar Mustafa al-Baz, 1997.
- Ibn Kathir, Abi al-Fida' Isma'il bin 'Umar bin Kathir al-Qurashi al-Dimashqi. *Tafsir al-Qur'an al-Azim*, ed. Sami bin Muhammad al-Salamah. Riyad: Dar Tibah, 1999.
- Ibn Nujaym, Zayn al-Din bin Ibrahim al-Ma'ruf bi Ibn Nujaym al-Hanafi. *al-Ashbah wa al-Naza'ir*, ed. Muhammad Muti' al-Hafiz. Damsyiq: Dar al-Fikr, edisi pertama, 1983.

- Isma'il Marhaba. *Al-Bunuk al-Tibbiyyah al-Bashariyyah wa Ahkamuha al-Fiqhiyyah*. Riyad: Dar Ibn al-Jawzi, 1429H.
- Kementerian Kesihatan Malaysia (KKM) dan Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKIM). *Pemindahan Organ dari Perspektif Islam*. Putrajaya: KKM dan JAKIM, 2011.
- Majalah *al-Azhar*, bil. 27, 1970.
- Majallah Majma' al-Fiqh al-Islami*, bil. 6, j.3.
- Muhammad 'Uthman Shubair. *Ahkam Jirahiyah al-Tajmil* dalam buku *Dirasat Fiqhiyyah fi Qadaya Tibbiyyah Mu'asirah*. 'Amman: Dar al-Nafa'is, 2001.
- Muhammad Nu'aim Yasin. *Bay' al-A'da' al-Adamiyyah* dalam seminar *al-Ru'yah al-Islamiyyah li Ba'd al-Mumarasat al-Tibbiyyah* kali ke-6, di Kuwait pada 23-26 Oktober 1989M.
- Muhammad Nu'aim Yasin. *Hukm al-Tabarru' bi al-A'da' fi Daw' al-Qawa'id al-Shar'iyah wa al-Mu'attayat al-Tibbiyyah* dalam *Abhath Fiqhiyyah fi Qadaya Tibbiyyah Mu'asirah*. 'Amman: Dar al-Nafa'is, 2000.
- Muhammad Ra'fat 'Uthman. *Naql wa Zar' al-A'da'* dalam prosiding Muktamar ke-13, anjuran *Majma' al-Buhuth al-Islamiyyah li al-Azhar al-Sharif* pada 13 Rabi' al-Awwal 1430H bersamaan 10 Mac 2009M.
- Muller, G., Von Theobald, P., Levy, G., Roffe, J., & Le Porrier, M. *First heterotopic ovarian autotransplantation in the female*, dalam *Journal of Gynecology and Obstetric Biology Reproductive (Paris)*, vol. 17, no. 1 (1988), 97-102.
- Muslim, al-Imam al-Hafiz Abi al-Husayn Muslim bin al-Hajjaj al-Qushairi al-Naisaburi. *Sahih Muslim al-Musamma al-Musnad al-Sahih al-Mukhtasar min al-Sunan bin Naql al-'Adl 'an al-'Adl ila Rasulillah saw*, ed. Abu Qutaibah Nazr Muhammad al-Fariyabi. Riyad: Dar Tibah, 2006.
- Muzakarah Jawatankuasa Fatwa Majlis Kebangsaan Bagi Hal Ehwal Ugama Islam Malaysia kali ke-6 (<http://www.e-fatwa.gov.my/fatwa-kebangsaan/hukum-pendermaan-rahim>).

- Nugent, D., Meirow, D., Brook, P. F., Aubard, Y., & Gosden, R. G. *Transplantation in reproductive medicine: previous experience, present knowledge and future prospects*, dalam *Human Reproductive Update*, vol. 3, no. 3 (1997), 267-280.
- Prapas, Y., Papanicolaou, A., Prapas, N., Goutzioulis, M., & Papanicolaou, N. *Term pregnancy after vaginal transplantation in a case of vaginal agenesis with a functional uterus*, dalam *Acta Europaea Fertilitatis*, vol. 24, no. 2 (1993), 77-78.
- Prosiding *Nadwah Ru'yah Islamiyyah li Zira'ah Ba'd al-A'da' al-Bashariyyah*, di Kuwait pada 23 Oktober 1989.
- Prosiding seminar *al-Ru'yah al-Islamiyyah li Ba'd al-Mumarasat al-Tibbiyyah* pada 18 April 1987.
- Sample, I. *Man rejects first penis transplant* (<http://www.theguardian.com/science/2006/sep/18/medicineandhealth.china>)
- Siddiqah 'Iwadi dan Kamal Muhammad Najib. *Zira'ah al-A'da' al-Tanasuliyah wa al-Ghadad al-Tanasuliyah* dalam *Majallah Majma' al-Fiqh al-Islami*, bil. 6, j.1.
- Silber, S. J. *Transplantation of a human testis for anorchia*, dalam *Fertility and Sterility*, vol. 30, no. 2 (1978), 181-187.
- Surat khabar *al-Muslimun*, bil. 203.
- Tantawi, Muhammad Sayyid Tantawi. *Hukm Bay' al-Insan li 'Adw min 'Ada'ih aw al-Tabarru' bihi* dalam prosiding seminar *Ru'yah Islamiyyah li Zira'ah Ba'd al-A'da' al-Bashariyyah*, di Kuwait pada 23 Oktober 1989.
- Wafa' Ghanimi Muhammad Ghanimi. *al Dawabit al-Shar'iyyah*. Riyadh: Dar al-1052 Sumai'i, edisi pertama, 1430H/2009M.
- Yusuf 'Abdullah, *Ahkam Naql A'da' al-Insan* (<http://saaid.net/Doat/yusuf/17.htm>).